

НАН України (далі – АНФРФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського), ф. 1, од. зб. 687, 89 арк. 5. АНФРФ ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, ф. 1–дод., од. зб. 309, 268 арк. 6. Там само, ф. 1, од. зб. 618, 275 арк. 7. Там само, ф. 1, од. зб. 702, 238 арк. 8. Там само, ф. 1, од. зб. 694, 77 арк. 9. Там само, ф. 1, од. зб. 697, 105 арк. 10. Там само, ф. 1, од. зб. 700, 151 арк. 11. Там само, ф. 1, од. зб. 911, 41 арк. 12. Там само, ф. 1, од. зб. 704, 115 арк. 13. Там само, ф. 1, од. зб. 420, 119 арк. 14. Там само, ф. 1, од. зб. 428, 73 арк. 15. Там само, ф. 1, од. зб. 691, 200 арк. 16. Там само, ф. 1–дод., од. зб. 312, 73 арк.

Виктор Ткаченко

ФОЛЬКЛОРНО-ЭТНОГРАФИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ, СОБРАННЫЕ В РАЗНЫХ ОБЛАСТЯХ УКРАИНЫ В 1928–1929 ГГ., КАК ИСТОЧНИК ИССЛЕДОВАНИЯ ПИСАНКАРСТВА

В статье рассмотрены, проанализированы и опубликованы архивные материалы Института искусствоведения, фольклористики и этнологи им. М. Ф. Рильского НАН Украины, связанные с обычаями и обрядами весенних религиозных праздников, среди которых много информации о писанкарстве. Не известны обществу, рассмотренные источники свидетельствуют о существовании писанок и их использовании во время пасхальных обычаев, обрядов, традиций, в верованиях украинцев в разных областях Украины в 20-х гг. XX в.

Ключевые слова: архив, фонд, единица хранения, писанка, крашанка, обряд.

Viktor Tkachenko

FOLKLORE AND ETHNOGRAPHIC MATERIALS COLLECTED IN DIFFERENT REGIONS OF UKRAINE IN 1928–1929 AS A SOURCE OF PYSANKARSTVO INVESTIGATION

Archive materials of M. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, NAS of Ukraine, connected with the customs and ceremonies of spring religious holidays, that contain a lot of information about pysankarstvo, are considered, analyzed and published in the article. Considered sources, unknown to a wide community, affirm the existence of pysanky and their usage in Easter custom and ceremonies traditions, in beliefs of the Ukrainians in different regions of Ukraine in 20s of the XXth century.

Key words: archive, fund, the unit of preservation, pysanka, krashanka, ceremony.

УДК 94(477) «1920/1939»

Роман Мельник

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ УПРАЦЯХ ВІЙСЬКОВИХ ІСТОРИКІВ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

У статті розглянуто теоретичні основи проектування української національної воєнної доктрини у науково-теоретичних і мемуарно-аналітичних працях військових дослідників 20–30 х рр. XX ст.

Ключові слова: воєнна доктрина, науково-теоретичні праці, військово-теоретична думка, дослідники, міжвоєнний період.

Активний процес розбудови та реформування Збройних Сил України на сучасному етапі їх розвитку закономірно викликає інтерес до вивчення вітчизняного історичного досвіду, пошуку певних аналогій, які можна було б використати для вирішення актуальних проблем. Це зокрема стосується й такого важливого аспекту як формування підвалин національної воєнної доктрини на основі досвіду періоду визвольних змагань 1917–1921 рр. відображеного у науково-теоретичних працях військових теоретиків міжвоєнної доби.

Перебуваючи далеко за межами рідних теренів, в еміграції, військові дослідники, натхненно працювали над розробкою схем напрямку будівництва українського війська. Життєпис військових діячів доповнює історію формування і становлення збройних сил. Визначні військовики не просто зробили в український визвольний рух середини ХХ ст. дуже важливий внесок, але й істотно вплинули на його масштаби, зміст, потужність і тривалість.

Здобуття незалежності, соборності, державності і створення національних збройних сил України стали визначальною метою та сенсом життя багатьох з них. Керівники мілітарних організацій, які почали утворюватися одразу ж після вимушеного інтернування вояків армії УНР, глибоко усвідомлювали необхідність творити власні збройні сили. За власними інтересами нація може розв'язувати всі проблеми тільки у своїй власній самостійній державі, тому для поневоленої нації найважливішим завданням мусить бути здобуття і закріплення своєї самостійної та соборної

держави. Здійснити це завдання можна тільки шляхом революції, збройного виступу, а збройне повстання вимагає ґрунтовної підготовки.

Збройна боротьба українського народу за державність у першій половині ХХ ст. висунула з народних низів та середовища національно свідомої еліти талановитих військово-політичних діячів, яких революційна хвиля поставила в епіцентр битв за незалежність та соборність України. Однак комуністичний тоталітарний режим доклав чимало зусиль, щоб потворити образ борців за самостійну незалежну Україну. Радянська історіографія, ігноруючи аспекти національного державотворення, розглядала революційні процеси в Україні, як складову більшовицького перевороту в Росії, а національно-державні утворення – Центральну Раду, Гетьманат і Директорію УНР визначала, як «контрреволюційні та антинародні режими».

Новий етап у розвитку національної історіографії співпав з політикою «перебудови» в СРСР та проголошенням у 1991 р. незалежності України. Для істориків відкрилася можливість працювати з недоступними раніше архівними документами. Серед праць українських істориків новітньої доби виділяються праці Л. Дециньського [4] М. Литвина [2], С. Литвина [3], В. Голубка [18], В. Сідака [10], Б. Гудя [11]. Історіографія національно-визвольних змагань ґрунтовно узагальнена в двохтомній праці В. Солдатенка «Українська революція. Концепція та історіографія» [19]. У ній проаналізовано найважливіші науково-мемуарні публікації українського зарубіжжя, насамперед діячів Центральної Ради, що, правда, дещо поверхнево подано історіографію ЗУНР, українсько-польської війни 1918–1919 рр. Науково-історична та видавнича діяльність української еміграції стала також об'єктом досліджень представників сучасності О. Колянчука [9], З. Крупського [7], О. Фуртеса [20] та ін. У цілому загальний історіографічний огляд засвідчив, що проблема формування української військово-теоретичної думки в міжвоєнні роки не була об'єктом самостійного дослідження і не отримала системного відображення в історіографії. Нерозкритими питаннями залишилися: теоретичні проблеми основ проектування воєнної доктрини у міжвоєнний період.

Опинившись в результаті поразки визвольних змагань 1917–1921 рр. за межами Батьківщини, насамперед в Польщі, Чехословаччині, Німеччині та Франції, широкий загал високоосвічених і збагачених фронтовим досвідом військовиків зумів у короткий термін самоорганізуватись та створити еміграційні комбатанські структури, серед них Українське воєнно-історичне товариство (1920–1939 рр.) й заснувати власні видання.

Визначальними у виборі напрямів досліджень військовиків стали концептуальні погляди на історичні процеси, методологічні засади та теоретичні концепції військових діячів С. Петлюри, М.Капустянського, В. Петріва. Їх наукові та публіцистичні праці визначили тенденційний розвиток воєнно-теоретичної думки ХХ ст. взагалі й у міжвоєнній добі зокрема.

Перебуваючи на чужині, провідний український діяч С. Петлюра глибоко усвідомлював: тимчасова поразка Української революції висунула нове завдання – зберегти національно державницькі прагнення народу та його збройних сил – Армії УНР для відновлення боротьби, інтернованої у таборах Польщі. Свою діяльність на початку 1920-х рр. С. Петлюра мотивував тим, щоб започаткувати, а точніше закласти підвалини воєнної доктрини УНР побудованої на зразках української військової традиції [2, с.137].

Попри несприятливі політичні й побутові умови (наприкінці 1921 р. був змушений залишити Польщу і виїхати в Угорщину, потім у Швейцарію, а в жовтні 1924 р. до Парижа, де провів останні два роки життя), С. Петлюра написав низку науково-аналітичних і теоретичних праць, які визначали тенденційні напрямки воєнно-історичної думки українського зарубіжжя.

Майже всі теоретико-аналітичні праці С. Петлюри періоду еміграції пронизані піклуванням про відновлення збройної боротьби і побудови боєздатного національно-патріотичного війська. На його думку рівень національної свідомості і морально-політичний стан української армії визначала історична пам'ять. Він стверджував: «Виховуючи національну армію в дусі любові до батьківщини і самопожертви для неї, не зможемо цього завдання доконати, коли не дамо ясного образу минулої воєнної боротьби українського народу» [15, с.300–301].

Розглядаючи питання розробки планів, щодо майбутніх збройних конфліктів, Головний Отаман виділяв блок засад на які пропонував звернути увагу: по-перше, визначити основні етапи і формування збройних сил; по-друге, з'ясувати головні складові частини воєнної доктрини; по-третє, визначити характер майбутньої боротьби.

Помітною в розвитку української військово-теоретичної думки стала стаття С. Петлюри «Сучасна українська еміграція та її завдання», видана у 1923 р. в таборі інтернованих частин армії УНР Щипйорно. Насамперед Головний Отаман відзначав, що після поразки визвольних змагань за межами батьківщини опинилося щонайменше 100 тис. осіб, із них тільки в Польщі – 35 тис. спільно з частинами української армії [15, с.232]. Особливість цієї хвилі еміграції, на його погляд, у тому, що разом з урядом і армією вона складає «органічну і інтегральну частину українського народу», отже, «мусить виконати відповідну частину загальнонаціональної і загальнодержавної програми

української нації» [15, с. 235]. З повагою С. Петлюра ставився до військової еміграції – старшин і козаків, «що перебувають тепер згідно з законами та міжнародною практикою в умовах інтернування в спеціальних таборах», і які, за його висловом, зберегли «велику моральну силу супроти різних розкладових впливів і готові кожної хвилини стати до виконання своїх обов'язків перед Батьківщиною». Тому одне із найвідповідальніших завдань еміграції він вбачав у національно-патріотичному вихованні особового складу армії, яка є «здобутком цілої нації, цілої держави, знаряддям її і чинником державного будівництва» [15, с. 266–267].

Не менш важливим елементом у закладанні підвалин національної воєнної доктрини, зауважував автор, є місце збройних сил у системі загальнодержавного будівництва. Армія на його думку, має відігравати у ньому провідну роль. Наявність міцної, дисциплінованої армії, за переконанням С. Петлюри, є ознакою зрілості та сили національної держави. «Військо, – наголошував він, – захисник і оборонець держави: воно стоїть на варті її цілісності, честі її, добробуту населення і слави; воно охороняє мирну працю люду, воно дає можливість многогранній та різноманітній творчості народу в справі створення всяких матеріальних та духовних цінностей, що поліпшують його добробут, на вищий щабель піднімають його самосвідомість та поглиблюють і збагачують комплекс тих вподобань, потреб і інтересів, що звемо їх культурним життям» [15, с.43]. А для цього, вважав теоретик, суспільство повинно йти на певні жертви, бо лише тоді армія здатна стати гарантом національної безпеки.

Втілюючи в життя настанови й поради Головного Отамана, у 1923 р. в таборі Каліш група досвідчених військовиків (генерали В. Куц, М. Капустянський, С. Дельвіг, П. Шандрук, полковники В. Євтимович, В. Прохода та ін.) заснували воєнно-історичний журнал «Табір». У зв'язку з цим С. Петлюра відгукнувся працею «Табір». (Чергові проблеми військового будівництва в українській військовій літературі), в якій розкрив погляди на військову історію новітньої доби і сформулював методологічні засади досліджень. Він зазначав, що вихід журналу – «початок творчої і шукання української військової думки» у великому процесі вивчення «мілітарної боротьби за власну державність». Водночас він застеріг редакцію журналу і дослідників узагалі, що українська військова думка не може обмежитись лише військово-фаховими справами. Загальнодержавні інтереси, інтереси національно-патріотичного виховання армії й української громадськості спонукають еміграцію до використання «різноманітних виховничих заходів, серед них і роль військової літератури відіграє не останню роль. Остання буде тим більш чинною та виконуючою своє завдання, чим більше вона буде різноманітною своїм змістом ... вимагає до себе спеціальної творчої уваги з боку представників нашої військової науки та літератури і чекає всебічного наукового освітлення в монографіях і розвідках» [15, с. 279]. Як, бачимо, вказані думки актуальні й для нинішніх дослідників.

Розглядаючи проблему підготовки народних мас до продовження боротьби за визволення України, С. Петлюра вказав на відмінність сучасних воєн і локальних конфліктів новітньої доби. «Давно минули часи, коли війну провадили тільки фахові зборища людей, належно для цього вишколені. Сучасні війни, як і майбутні, – підкреслював він, – це війни народів, де фізично беруть участь мільйони воюючих мас, де кадрові армії кількакратно збільшуються шляхом мобілізації і де єдність не лише технічно-військового вишколення, а й єдність «воєнного духу» зарані передбачаються, як передумова перемоги» [15, с. 294]. Отже, зростає значення виховання нових поколінь нації на історичних традиціях українського народу. «Ті, хто морально відповідають за якість і силу впливу української військової думки на громадянство, ніколи не повинні забути ваги «воєнного духа» на долю нації» [15, с.294–295]. Як одне із найважливіших завдань української військової літератури, у тому числі й емігрантських істориків і дослідників доленосних подій Української революції, С. Петлюра визначав «плекання військових чеснот в народі, як – от: хоробрість, завзяття, витривалість, почуття національної честі і самоповаги, самопожертва... Все це, повинно знайти своїх авторитетів і дослідників: все це теми, що спеціально, що в українській літературі вимагають і ширших монографій і популярних підручників, і журнальних розвідок., морально зобов'язує наших військових письменників до найбільш пильної уваги в цьому напрямку» [15, с. 288].

Формуючи засади воєнної доктрини, С. Петлюра, з'ясовував основні, найважливіші компоненти, які складають основу будівництва збройної сили. До них теоретик зараховував: методи комплектування армії; матеріально-технічне забезпечення військ; навчання командного складу; виховання в особового складу армії високих бойових якостей; вишкіл резерву армії і військово-патріотичне виховання населення України.

Як політик та державний діяч в одній особі, С. Петлюра значну увагу звертав на розробку стратегічних питань, що завжди пов'язувалися з геополітичною ситуацією в Україні. Найвірогіднішим противником України С. Петлюра вважав Росію, а через те й акцентував увагу на тому, що «розважлива оцінка географічного положення України і стратегічної оборони кордонів її

висуває перед українською політикою завдання шукати оперття на системі політичних зв'язків з тими державами, що мають певні інтереси на Чорному морі або в басейні його» [16]. С. Петлюра не виключав можливості створення коаліції держав Балтійсько-Чорноморського регіону: України, Польщі, Латвії, Литви, Грузії, Азербайджану [18, с. 24–25]. 15 січня 1921 р. представники УНР, Фінляндії, Естонії, Литви, та Польщі підписали конвенцію, поклавши початок її створенню. То був оборонний союз поти імперських зазіхань Росії.

Стратегія, на погляд С. Петлюри, повинна тісно пов'язуватись із всією державною політикою, яка з свого боку має бути послідовною і сталою. «Мистецтво стратегії, – писав він, – має діло з кров'ю людською, йде через трупи і руїну матеріальних цінностей. Струн і можливостей її не можна натягувати без кінця і краю, як не можна їх і все на новий лад ставити. В кожному відповідальному і заздалегідь передбаченому питанні міжнародної політики своєї держави стратегія має обов'язок дати ясну відповідь: чи відповідає воно інтересам оборони краю, може чи не може витримати він своїм мобілізаційним напруженням певні комплікації, що випливають з політичних планів та комбінацій держав» [16, с.282].

Врешті, якою бачив воєнну доктрину УНР С. Петлюра: оборонною чи наступальною? З огляду на те, що стратегічною метою уряду УНР була боротьба за соборність українських земель, то й досягнення цієї мети С. Петлюра пов'язував із активною наступальною доктриною. Він вважав, що їй повинна підпорядковуватись «кожна проблема української політики» [16, с. 296]. Країна зобов'язана піклуватися про будівництво магістральних комунікаційних шляхів, а також підпорядковувати національну промисловість військовим потребам. Зрозуміло, що мілітаризація УНР випливала із того, що їй доведеться вести напружену боротьбу з державами, які володіли етнічними українськими землями.

Реалізація воєнної доктрини УНР, за С. Петлюрою, має здійснюватися у два етапи: перший – звільнення частини української території від окупантів; другий – закріплення збройних здобутків національної державності на всіх етнічних українських землях. Звідси випливало, що українська воєнна доктрина повинна носити наступальний характер. Осереддям Української держави С. Петлюра не без підстав вважав Наддніпрянщину, де зосереджений економічний потенціал країни. Його зміцнення, на думку головного отамана, є запорукою утвердження соборності УНР. «Стане дійсністю українська держава над Чорним морем і на обох берегах Дніпра, тоді питанням тільки часу буде реалізація ідеалу соборності українських і об'єднання їх біля державного першоджерела. Ось через що для нас спочатку мислиться державна незалежність, а потім вже соборність України» [16, с. 312].

Отже, С. Петлюра заклав підвалини воєнної доктрини УНР. В узгодженні політики і стратегії, всебічній підготовці армії та населення до військової служби, головний отаман вбачав запоруку успіху у боротьбі за утвердження незалежної соборної Української держави.

Щодо побудови та організації армії військовики інтернованої армії у своїх науково-теоретичних працях дотримувалися двох діаметрально протилежних поглядів. Так, частина армійців вважала, що українська армія має формуватися як регулярна одиниця в еміграції. На думку теоретиків цієї доктрини, український військовий провід буде творити свою збройну силу на займанщинах, а в разі війни чи збройного конфлікту склад української регулярної армії буде складатися з вояків, що набули військового знання в лавах окупаційних армій.

Визначні військові діячі, командири визвольних змагань 1917–1920-х рр. стали прихильниками творення регулярного українського війська на теренах чужих держав. До детального розроблення української воєнної доктрини та її остаточного оформлення долучилося чимало українських військовиків. Серед них необхідно відзначити М. Капустянського. Він одним із перших військовиків високого рангу усвідомлював важливість і необхідність уже в ході визвольних змагань почати глибокі дослідження епохальних подій в історії України, проаналізувати її здобутки і втрати.

У 1930-х роках генерал спричинився до видання серії підручників «Військові знання», збірників «За збройну Україну» та «Війна і техніка». З під його пера вийшли змістовні науково-історичні праці «Українська Збройна Сила і Українська національна революція», «Іспанська громадянська війна», доповнення до «Історії українського війська» та «Золоті ворота. Історія Січових Стрільців».

Головним напрямком воєнно-історичних студій М. Капустянського були проблеми Української революції, праці з історії збройної боротьби українського народу за незалежність, що весь час було головним стрижнем розбудовчої політики.

Праця «Похід Українських Армій на Київ-Одесу в 1919 році» [5]. відзначається науковою глибиною та концептуальним мисленням і фактично відкрила історіографію визвольних змагань військовим історикам українського зарубіжжя.

В передмові М. Капустянський пише: «Автор має надію, що він своєю працею знову спричиниться до поширення і поглиблення серед українського суспільства, а зокрема молоді, відомостей про героїчні чини нашого війська, що довгий час у несприятливих умовах змагалось за

найвищий ідеал нації – її державність. Бо чи може існувати більш цілюще джерело віри у майбутнє, щоб перетривали сучасне та відповідно підготовлюватись до переможного прийдешнього, як наше славне, українське революційно-мілітарне минуле» [6, с. 5].

Генерал М. Капустянський, людина, яка глибоко усвідомлювала необхідність творення власних збройних сил для відновлення боротьби наголошував: «... для поневоленої нації найважливішим завданням мусить бути здобуття і закріплення своєї самостійності та соборної держави. Здійснити це завдання можна тільки шляхом революції збройного виступу. А збройне вимагає ґрунтовної підготовки» [5, с. 9–10].

Власне, такою підготовкою стала його праця над розробкою концепції побудови національних збройних сил. У воєнно-науковому журналі «За збройну Україну», який вийшов друком в 1938 р. теоретик опублікував статтю на тему «Українська воєнна доктрина», в якій подає свої роздуми, щодо питання про напрямки розбудови національної армії. В цій статті автор визначає, якою повинна бути і на яких основах будуватися українська воєнна доктрина. На його думку, воєнна доктрина повинна стояти на рівні «... модерної штуки, септо оперувати сучасними воєнними поняттями», водночас вона повинна опиратися «а) на відповідній оцінці ваги та ролі складників українського воєнного потенціалу; б) на новітньому досвіді та науці останніх збройних конфліктів» [5, с. 9]. Генерал вважав, що це питання потрібно розглядати із врахуванням конкретної стратегічно-політичної ситуації в державі. Не може бути такого, наголошував він, щоб два найважливіші чинники державотворення – політика і стратегія – працювали порізно. Навчений сумним досвідом періоду збройної боротьби 1917–1921 рр. теоретик зазначав: «На жаль у нас в період інтернування української держави координація цих двох чинників проявлялась дуже слабо. Щоб більше – часто – густо політика не тільки не рахувалась із завданням стратегії, але й приносила її в жертву різними комбінаціями. Цей сумний досвід недавньої минувшини нам треба використати в майбутньому» [7, с. 14]. При цьому, автор наголошував, що для першого періоду відновленої боротьби українська воєнна доктрина буде по формі модерною, а по своїй історії національно-революційною.

Водночас теоретик окреме місце приділяє проблемі майбутніх збройних конфліктів, зауважуючи: «В майбутніх війнах змагатимуться в чотирьох сферах (на суші, в повітрі, на морі і під водою) не тільки величезні армії, а й цілі народи. Український нарід повинен боротися за життя і смерть, за великі національно-державні ідеали. Тому – то тільки спільними зусиллями українського народу їх можливо буде реалізувати. Таким чином, це перший і найважливіший складник нашого воєнного потенціалу. Його слід покласти, як одну з головних підвалин української воєнної доктрини, яка повинна вказати способи організації національного наставлення та планового скермування енергії її чинів українських мас» [7, с. 10].

У плані розробки воєнної доктрини генерал не оминає проблеми організації регулярної армії «... без регулярних, хоч невеличких спочатку частин нам буде дуже важко досягнути остаточну перемогу» [7, с. 10]. Далі наголошує, що в складний період для держави відбудову українських збройних сил краще здійснювати на займанщині де, як зауважує генерал, вже існують мільйони військово вишколених та національно свідомих українців, які перебувають на еміграції. «Такими робим технічно-командні кадри та військово-вишколені стрілецькі лави, з яких організується українська збройна сила, є другим так само важливим складником українського воєнного потенціалу» [5, с. 9–10]. Визначаючи головні складники воєнного потенціалу М. Капустянський виділяє ще два елементи доктринального плану – запілля і незломний дух у боротьбі. Так, за переконанням автора, все це дасть українському народові спроможність успішно завершити визвольні змагання [5, с. 10].

Отож, як наголошував автор, для того, щоб спроектувати воєнну доктрину та дати їй реальні підвалини, потрібно мати вичерпні відомості про всі складники воєнного потенціалу, а саме: 1) кадри майбутньої армії, їх військово-технічний і тактичний вишкіл; 2) забезпечення армії зброєю технікою, військовими припасами та базами; 3) дух, організованість та революційно – національну свідомість українських мас. Крім цього М. Капустянський зазначав, що воєнну доктрину потрібно пристосовувати до двох головних етапів: 1) боротьби за звільнення України від ворогів; 2) закріплення та оборона збройних здобутків. Воєнна доктрина на його думку це певна система та світогляд, за допомогою яких постають ті моральні і фізичні сили нації, які будуть потрібні для оборони і утвердження місця України у світі.

На такий аспект проблеми увагу також звертає В. Петрів. Маючи за плечима поважний стаж військової служби та воєн, він упродовж тривалого перебування на еміграції підготував велику кількість воєнно-наукових та мемуарно-аналітичних праць. Тому його розвідки потрібно сприймати не лише, як серйозні наукові праці вдумливого аналітика, але й досвідченого командира.

Зрештою, готуючи будь-яку статтю, він намагався дивитися на події і явища через призму розвитку військової тактики та стратегії українського народу. Навіть у своєму виступі «Про значення

селянства в житті держави», В. Петрів наголошує, що «є три складові державності кожного народу: територія – земля – люди, що на цьому обмеженому границями кавалку землі живуть, й збройна сила, що цю державну територію боронять». А далі робить такий висновок: «З цих трьох складових військо є лише тоді міцне, коли воно будується на підвалині землі, території й людей, що на цій землі живуть, а тому той, хто був колись покликаний до будови війська, не сміє не знати тих підвалин, на яких це військо будується, отже не сміє не знати значення й впливів на людину тієї праці, що людина виконує» [14, с. 9].

Значний практичний досвід військовика та глибокі знання дали можливість В. Петріву підготувати широкомасштабну працю з теорії оборони нації. У тезах майбутніх викладів він накреслює головні моменти, на які має звертати увагу у своїх лекціях перед слухачами Українського інституту громадознавства в Празі. Водночас наприкінці 20-х рр. XX ст. він замислюється над проблемою майбутніх збройних конфліктів. Починаючи науково-військову розвідку «До проблеми майбутніх світових збройних конфліктів» він, з перших же її рядків пояснює «чому могло українському національному емігрантові прийти під думку розробляти питання про можливий конфлікт, вузол якого лежить так далеко від його рідного поневоленого та розшматованого краю, а саме: на синіх водах Великого Тихого океану, в той час, коли його праця, мабуть, значно більше потрібна для розробки речей, елементарно необхідних тепер Українському народові, інтелігентні сили якого віками неволі та останніми фізичним знищенням, проведенням культурною Польщею та некультурною Москвою, зведені до мінімуму» [1, арк. 1].

Але кожен, хто буде досліджувати історичні обставини, під час яких відбудовуватиметься самостійність і державність поневолених націй, переконаний В. Петрів, «той побачить, що ця відбудова наступала здебільше в полум'ї війн і морі крові. Рідко коли бувало, що державність поневолених націй відбудовувалася тими з пануючих, які мали на меті використати нову державу в своїх інтересах для досягнення певної міжнародної рівноваги. Тому лише майбутній світовий збройний конфлікт чи як зусилля нації уникнути його може дати волю із державністю українському народу. А тому ми і мусимо, як усвідомити собі можливості виникнення нового міжнародного конфлікту, так і місто під час нього українського народу, як певної динамічної сили волі 40-мільйонного агрегату, галузі якого однаково відчуючи і переживаючи однакові моральні здвиги, як то виявилися хоча б на конкретних випадках автокефального руху межі українцями в цілому світі, розкиданими більшими чи меншими групами по цілій земній кулі.

Усвідомивши собі місто, питому вагу сконсолідованої волі нашого народу в участі можливих конфліктів, ми мусимо усталити собі ті компенсації для нашого народу, які він має право вимагати собі від зацікавлених у висновках конфліктних сторін, щоби тим унеможливити для окремих кволих представників його спекуляцію, та дрібної розпродажі української крові і сил на міжнародному ринку» [1, арк. 2].

На відміну від свого колишнього професора в Академії Генерального штабу Головіна, котрий оцінював усе з точки зору пануючої на території Росії московської нації, В. Петрів узяв на себе оцінку майбутніх подій «під кутом поневолених, зокрема українського народу, в ім'я законних інтересів яко і культурних прав, надбаних ним його історією, пішли сотні тисяч людей на смерть у боротьбі, знуцанні концентраційних таборів смерті, в шеренгах яких як свідомий син землі Української» [1, арк. 2].

Отож, у передчасі майбутніх збройних конфліктів теоретичні питання воєнної доктрини були основними у воєнно-наукових дослідженнях військових дослідників. Перебуваючи на чужині талановиті українські військовики забезпечили розроблення воєнної доктрини на випадок світової війни. Вони мали фахову військову освіту, пройшли через горнило визвольних змагань 1917–1921 рр., були знайомі з теоретичними студіями провідних військових теоретиків світу. Тому у своїх військово-історичних працях посилалися на національно-історичний досвід княжих часів, козащини, визвольних змагань 1917–1921 рр.; зуміли вивчити наслідки локальних воєн в 30-х роках в Іспанії, на Далекому Сході і, очевидно, вони вбачали в майбутньому збройному конфлікті воєнну потугу, яка зуміє організувати українське громадянство на боротьбу за свободу та незалежність України.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України, ф. 3947, оп. 1, спр. 45.
2. Голубко В. Питання військової доктрини УНР у практичній діяльності та теоретичній спадщині С.Петлюри / В. Голубко // Ефективність державного управління. Львів 2002 – В. 1–2. – С. 139.
3. Голубко В. Армія Української Народної Республіки. 1917–1918. Утворення та боротьба за державу / В. Голубко. – Львів: Кальварія, 1997. – 288 с.
4. Дешинський Л. Є. Із історії боротьби УНР проти більшовицької агресії (грудень 1917 – січень 1918 рр.): уроки і сучасність / Л. Є. Дешинський // Держава та армія. Вісник університету «Львівська політехніка». – Львів, 1999. – № 377. – С. 3–10.
5. Капустянський М. Українська воєнна доктрина / М. Капустянський // За збройну Україну. – 1938. – С. 9–10.
6. Капустянський М. Похід українських армій на Київ-Одесу в 1919 році (Короткий воєнно-історичний огляд) / М. Капустянський. – Львів: Діло, 1921. – Кн. 2 (Ч.ІІІ). – 192 с.
7. Капустянський М. Наші завдання та

способи їх здійснення / Капустянський М. // За збройну Україну. – 1938. – С.9–12. 8. Капустянський М. Похід українських армій на Київ-Одесу в 1919 році (Короткий військово-історичний огляд) / М. Капустянський. – Львів: Діло, 1921.-Кн. 1 (Ч. II). – 88 с. 9. Колянчук О. Українська військова еміграція у Польщі 1920–1939 / О. Колянчук. – Львів, 2000. – 274 с. 10. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. / М. Литвин. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1998. – 488 с. 11. Литвин С. Симон Петлюра в 1917–1926 роках. Історіографія та джерела / С. Литвин. – Київ, 2000. – 462 с. 12. Омелянович-Павленко М. Демократизація Воєнної науки, як вислід технічних удосконалень масових армій. / М. Омелянович-Павленко // Вояк. – 1935. – С. 4–5. 14. Петрів В. Військово-історичні праці. Спомини / [упор. і автор передмови В. Сергійчук]. – Київ: Поліграфкнига, 2002. – 639 с. 15. Петлюра С. Статті, листи, документи / Симон Петлюра. Т. 3. – К.: Фондація ім. О.Ольжича, 1999. – 616 с. 16. Ряст О. Табор (Чергові проблеми військового будівництва в українській військовій літературі.) / О. Ряст. – Табор. – 1923. 17. Симон Петлюра і його родина. Документи і матеріали / [упор. В.Михальчук]. –К: Рада, 1996. – 319 с. 18. Сідак В. На шляху до воєнної доктрини (історичний нарис 1917–1920 рр.). – К., 2001. – 214 с. 19. Солдатенко В. Українська революція. Концепція та історіографія (1918–1920 рр.) / В. Солдатенко. – К.: Просвіта. 1999. – 507 с. 20. Фуртес О. Військово-історична проблематика у працях української еміграції 1920–1939 рр.: автореф. дис... канд. іст. наук 07.00.01 «Історія України» / О. Фуртес. – Львів, 2009. – 20 с.

Роман Мельник

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ ИЗУЧЕНИЯ ОСНОВ ВОЕННОЙ ДОКТРИНЫ В ТРУДАХ ВОЕННЫХ ИСТОРИКОВ МЕЖВОЕННЫЙ ПЕРИОД

В статье рассмотрены теоретические основы проектирования Украинской национальной военной доктрины в научно-теоретических и мемуарах – аналитических работах военных исследователей 20–30 х гг. XX в.

Ключевые слова: военная доктрина, научно-теоретические труды, военно-теоретическая мысль, исследователи, межвоенный период.

Roman Melnyk

THEORETICAL APPROACHES TO LEARNING THE BASICS MILITARY DOCTRINE IN WORKS MILITARY HISTORIAN OF THE INTERWAR PERIOD

In the article the theoretical foundations of design Ukrainian national military doctrine in scientific and theoretical and analytical works memoirs military researchers 20–30's XX century.

Key words: military doctrine, scientific-theoretical works, military-theoretical thought, researchers interwar period.